

VAI TRÒ CỦA ISLAM TRONG ĐỜI SỐNG XÃ HỘI CỦA NGƯỜI CHĂM Ở TỈNH AN GIANG HIỆN NAY

ĐỖ THỊ THANH HÀ *

Tóm tắt: Đồng bào tôn giáo là một bộ phận trong đại gia đình các dân tộc Việt Nam, là một bộ phận của khối đại đoàn kết toàn dân. Đối với dân tộc Chăm, tôn giáo là một tác nhân quan trọng chi phối mạnh mẽ hầu hết các lĩnh vực văn hoá, kinh tế, xã hội, phong tục, tập quán. Islam vào Việt Nam đến với bộ phận người Chăm từng bước khẳng định được vai trò của mình, góp phần hình thành những giá trị đạo đức tốt đẹp, làm lành mạnh hóa quan hệ xã hội giữa người Chăm và các dân tộc khác. Nghiên cứu vai trò của Islam đối với đời sống xã hội của người Chăm tại An Giang cho chúng ta cái nhìn bao quát hơn về tôn giáo này cùng những mặt tích cực của nó trong quá trình tác động đến lối sống và đạo đức của người Chăm. Trên cơ sở đó đề xuất một số giải pháp cơ bản trong chính sách tôn giáo và dân tộc của tỉnh An Giang, góp phần thực hiện thắng lợi công cuộc xây dựng đất nước hiện nay.

Từ khóa: Vai trò của Islam, người Chăm, đời sống xã hội

1. Vai trò của Islam đối với xã hội người Chăm ở tỉnh An Giang

* Islam tạo nên tính cộng đồng đoàn kết của bộ phận người Chăm

Islam được xem là tôn giáo đề cao tính cộng đồng sâu sắc, ngay từ khi ra đời, tôn giáo này đã thể hiện tư tưởng *Người Muslim là anh em*, giúp thống nhất cả một bán đảo Ả Rập đang rối ren về sự tranh chấp quyền lực trở thành một đế chế hùng mạnh dưới ngọn cờ lãnh đạo duy nhất của Islam. Với tinh thần trên, khi Islam du nhập vào bộ phận người Chăm ở Việt Nam, lối sống cố kết cộng đồng mạnh mẽ được giữ gìn và phát huy. Người Chăm tại An Giang sống hòa đồng cùng

nhau, mọi người trong thôn xóm luôn cố gắng dành nhiều thời gian để tiếp xúc, trao đổi với nhau, hỏi thăm nhau về sức khỏe, công việc hoặc đơn giản chỉ là nở nụ cười khi gặp nhau. Tất cả những điều trên đều làm cho cuộc sống của người Chăm An Giang trở nên gần gũi và cởi mở hơn. Có thể thấy, sự đoàn kết mang đậm tính cộng đồng của người Chăm Islam tại đây trước tiên là thực hiện theo quy định của giáo lý. Kinh Qur'an yêu cầu các tín đồ phải biết yêu thương và quan tâm lẫn nhau vì tất cả họ đều là anh em: "...ăn ở tử tế với cha mẹ và với bà con ruột thịt và với các trẻ mồ côi và với người thiếu thốn và ăn nói lễ độ với mọi người" (Kinh Qur'an; Surah 2; 83), "Các người hãy cùng nhau bám chặt lấy sợi dây (Islam) mà Allah đã giăng cho các người

* Thạc sĩ, Trường Đại học An Giang.

và chớ chia rẽ lẫn nhau và hãy nhớ lại ân huệ của Allah đã ban cho các người khi các người hãy còn là kẻ thù của nhau, Ngài đã kết hợp trái tim của các người lại với nhau rồi với hồng ân đó mà các người đã trở thành anh em của nhau" (Kinh Qur'an; Surah 3; 103).

Thực hiện tốt những quy định của giới luật tôn giáo cùng với quá trình sinh hoạt cùng nhau, các tín đồ Islam người Chăm tại An Giang đã có một lối sống cộng đồng rất dung dị, thân thiện với tình yêu thương, chia sẻ lẫn nhau trong thôn ấp. Ngoài ra, Thánh đường là nơi thiêng liêng đối với tín đồ Islam nhưng ở đây lại là nơi thể hiện nổi bật nhất lối sống cộng đồng của người Chăm. Bởi lẽ, Thánh đường không đơn giản chỉ là nơi cầu nguyện mà còn là nơi để mọi người sinh hoạt cộng đồng chung với nhau. Các hoạt động tập thể thường được diễn ra tại nơi này như: hôn lễ, tang lễ hoặc các ngày lễ lớn trong năm. Có thể nói, Thánh đường có ý nghĩa quan trọng trong đời sống tôn giáo của cộng đồng, là nơi học tập giáo lý, cùng nhau giải trí trong sinh hoạt tập thể vì mục đích tôn giáo hay đời thường. Vì vậy, Thánh đường đã trở thành một trong những phương tiện để kết nối các tín đồ trong những hoạt động mang đậm màu sắc Islam.

** Đạo đức Islam mang nhiều giá trị tích cực hướng con người vươn tới những điều tốt đẹp trong xã hội*

Đối với Islam, ngay từ khi ra đời nó đã thể hiện nhiều tư tưởng nhân văn, tiến bộ, đặc biệt trong thời cổ đại đầy lạc hậu trong nhận thức thì Islam đã có những tư tưởng tiến bộ, nhất là đối với vị trí và vai trò của người nô lệ trong xã hội, Islam cho rằng: "khác với những gì trong thế giới cổ, người nô lệ không còn là một động sản mà là một con người có địa vị pháp lý và đạo đức được công nhận"⁽¹⁾. Những tư tưởng tích cực, hướng thiện của Islam đã được xây dựng thành những

hệ thống giáo lý thể hiện rõ trong kinh Qur'an, người Chăm An Giang cũng như mọi tín đồ Islam khác trên thế giới, luôn xem quyển Thánh kinh này như một báu vật để họ có thể chiêm nghiệm, hiểu và hành động theo những giá trị tốt đẹp của Islam.

Islam răn dạy con người phải lấy "nhân đạo" làm lẽ sống của mình, luôn nhấn mạnh tính khoan dung, thương yêu con người, hòa hiếu và tôn trọng tất cả mọi người. Đạo đức Islam được quan niệm rằng: "Đạo đức không phải là các người quay mặt về hướng đông hay hướng tây; mà đạo đức là việc ai tin tưởng nơi Allah và Ngày Phán xử Cuối cùng và các Thiên thần và Kinh sách (của Allah) và các Nabi (của Allah), và vì yêu thương Ngài mà bố thí của cải cho bà con ruột thịt và cho những trẻ mồ côi, và những người thiếu thốn và những người lỡ đường, và những người ăn xin, và để chuộc và giải phóng những người nô lệ, và chu đáo dâng lễ Salah và đóng Zakah và hoàn tất lời hứa khi đã hứa, và kiên trì chịu đựng trong nghịch cảnh (đói khổ) và thiên tai (bệnh hoạn) và trong thời gian xảy ra chiến tranh (bạo động). Họ là những người chân thật và là những người ngay thẳng sợ Allah"(Kinh Qur'an; Surah 2; 177).

Với quan niệm trên cho thấy, đạo đức Islam chính là niềm tin tuyệt đối vào Allah và hành xử theo những gì Ngài đã chỉ dạy thì các tín đồ sẽ được hưởng an lạc trên thiên đường. Mặc dù đặt niềm tin tuyệt đối vào Allah nhưng Islam vẫn luôn hướng về cội nguồn, dân tộc, Tổ quốc, do vậy, khi Islam đến với bộ phận người Chăm ở Việt Nam không làm phai nhạt văn hóa bản địa của người Chăm mà ngược lại các tín đồ Islam ở Việt Nam nói chung và An Giang nói riêng vẫn thể hiện tinh thần đoàn kết dân tộc, chung sức vì sự phát triển của đất nước.

Hiện nay, trong cuộc sống của người Chăm An Giang, luôn thể hiện tốt tinh thần "tốt đời đẹp đạo"; một mặt thực hiện nghiêm túc lời răn dạy

1 - Bernard Lewis (2008), *Lịch sử Trung Đông 2000 năm trở lại đây*, Nxb.Tri thức, Hà Nội, tr. 89.

trong kinh Qur'an, tin tưởng tuyệt đối Allah, mặt khác họ tuân thủ pháp luật Việt Nam, sống hòa đồng với các dân tộc khác trong tỉnh. Họ sống lương thiện, không làm điều ác, bố thí làm việc thiện, không rượu chè, cờ bạc, không tệ nạn xã hội, giữ gìn vệ sinh hàng ngày. Trong mối quan hệ gia đình, con cái luôn được giáo dục phải kính trọng người lớn, kính trọng cha mẹ, các thành viên cần yêu thương gắn bó lẫn nhau để đảm bảo cuộc sống gia đình hòa thuận, bền vững. Với tư cách là bộ phận của ý thức hệ, Islam bên cạnh đem lại cho người Chăm An Giang những biểu hiện độc đáo, thể hiện qua cách ứng xử, lối sống và phong tục trong các yếu tố văn hóa vật chất cũng như tinh thần thì nó cùng với giá trị đạo đức tích cực đã góp phần vào việc xây dựng một trật tự xã hội yên bình, xây dựng nếp sống văn hóa trong gia đình, cộng đồng và xã hội.

** Văn hóa Islam tham gia vào việc giữ gìn và phát huy giá trị văn hóa truyền thống của dân tộc*

Từ khi du nhập vào Việt Nam đến nay, văn hóa Islam và văn hóa dân tộc có những điểm tương đồng về giá trị đạo đức nhân văn đó là tình yêu thương con người và tính hướng thiện đối với mỗi cá nhân. Một trong năm tín điều bắt buộc của Islam là Zakat (bố thí), đây được xem là hành động thể hiện tình cảm quý trọng nhau giữa các tín đồ, chia sẻ của cải cho nhau để cùng hưởng ân huệ của Thượng đế. Hoạt động này hoàn toàn tương đồng với truyền thống "lá lành đùm lá rách" của người Việt. Cần nói thêm, các tôn giáo lớn như Phật giáo, Công giáo đều khuyến khích tín đồ nên bố thí giúp đỡ những người khác để tích phước cho mai sau, nhưng các tôn giáo trên không xem bố thí là yêu cầu bắt buộc đối với mỗi tín đồ, chỉ có Islam xem đây là hành động bắt buộc mà các tín đồ cần thực hiện để thể hiện niềm tin với Allah, "... hãy chi dùng (vào việc thiện) phần tài sản mà TA đã cung cấp cho các người trước khi (cái) chết đến

cho mỗi người trong các người" (Kinh Qur'an; Surah 63; 10). Qua đây, chúng ta thấy giá trị văn hóa Islam được đề cao thông qua hành động chứ không phải những lời nói suông. Hành động bố thí cho người khác chính là hành động thiết thực nhất cho lòng nhân ái giữa người và người. Quan niệm trên hoàn toàn phù hợp với một trong những giá trị văn hóa nổi bật của dân tộc ta là lòng yêu thương con người.

Có thể thấy, Islam dù có những cách biểu hiện ứng xử khác nhau về lối sống và phong tục nhưng chung quy lại vẫn không vượt ra khỏi phạm vi văn hóa của dân tộc Việt Nam. Các giá trị văn hóa Islam được tạo ra trong cộng đồng người Chăm tại An Giang có ý nghĩa sâu sắc trong quá trình giữ gìn và phát huy những mặt tích cực cho văn hóa nước nhà. Những ngôi Thánh đường Islam cao đẹp mang trong đó các giá trị văn hóa vật chất và tinh thần không chỉ đối với người Chăm mà còn góp phần vào sự đa dạng trong kiến trúc văn hóa của cả khu vực miền Tây sông nước, tạo sự quan tâm đặc biệt cho các dân tộc trong nước và bạn bè thế giới. Hiện nay, toàn tỉnh An Giang có 12 Thánh đường và 15 tiểu Thánh đường, trong đó đáng kể nhất phải kể đến thánh đường Mubarak ở xã Phú Hiệp, huyện Phú Tân (nay là ấp Phú Hiệp, xã Châu Phong, thị xã Tân Châu). Thánh đường này được Bộ Văn hóa Thông tin công nhận là di tích kiến trúc cấp quốc gia vào ngày 12 tháng 12 năm 1984. Với kiến trúc đặc trưng, những ngôi Thánh đường của người Chăm An Giang góp phần làm phong phú thêm cho văn hóa các dân tộc tại An Giang và Việt Nam.

Mặt khác, những ngày lễ mang đậm tính tôn giáo như lễ chay Ramadan, tết Royal hay lễ hội được diễn ra hàng năm là lễ hội mùa nước nổi Bung Bình Thiên, đều là những nét văn hóa đặc sắc đem lại nhiều sự hiếu kỳ cho nhiều người, đây cũng là dịp để giá trị văn hóa tôn giáo Islam hòa chung với văn hóa dân tộc, truyền bá đến

với những cộng đồng dân cư khác trong và ngoài tỉnh. Các hoạt động văn hóa hay sinh hoạt tôn giáo được diễn ra trong những làng Chăm tại An Giang luôn chứa đựng nhiều giá trị đạo đức và văn hóa cao đẹp về tình đoàn kết, yêu thương nhau, tình làng nghĩa xóm cùng mối quan hệ với cộng đồng dân tộc khác. Nếu ngày xưa, với giáo luật tôn giáo còn khắc khe, cộng với nhận thức còn hạn hẹp, tín đồ người Chăm có lối sống khép kín trong cộng đồng thì giờ đây xã hội ngày một đi lên cùng với chủ trương phát triển đời sống mới cho cộng đồng các dân tộc thiểu số của địa phương, văn hóa Chăm ngày càng được biết đến, giúp cho cuộc sống của họ được thuận lợi hơn về mọi mặt. Giá trị văn hóa dân tộc Chăm không những được giữ gìn mà còn góp phần vào sự đa dạng cho văn hóa dân tộc Việt Nam. Quá trình hội nhập ngày nay, văn hóa Islam của người Chăm tại An Giang và Việt Nam có nhiều điều kiện đến với nhiều bạn bè trên thế giới, để cùng nhau học tập, trao đổi giúp phát huy những yếu tố tích cực, hạn chế những trở ngại trong văn hóa Islam góp phần tô điểm cho bức tranh văn hóa chung của Việt Nam ngày một tươi đẹp và hiện đại hơn.

Hiện nay, với đặc trưng về văn hóa và tôn giáo của người Chăm Islam, tỉnh An Giang đang cố gắng mở rộng những tuyến tham quan giới thiệu cuộc sống của người Chăm với bạn bè trong khu vực và quốc tế. Trong định hướng tổ chức hoạt động kinh doanh du lịch của Tỉnh giai đoạn từ năm 2014 - 2020, Sở Văn hóa, Thể thao và Du lịch có chủ trương: "xây dựng thương hiệu du lịch An Giang theo định hướng sinh thái và sự phong phú đặc sắc về văn hóa của cộng đồng các dân tộc địa phương"⁽²⁾. Như vậy với chủ trương đẩy mạnh du lịch thiên về văn hóa các

dân tộc trong tỉnh, tin chắc trong tương lai văn hóa truyền thống và văn hóa tôn giáo người Chăm tại An Giang sẽ có điều kiện phát triển, tạo điều kiện tăng cường và đẩy mạnh kinh tế - xã hội ở An Giang trong thời gian tiếp theo.

2. Giải pháp phát huy vai trò của Islam trong cộng đồng người Chăm ở tỉnh An Giang hiện nay

Đối với người Chăm, Islam đã ăn sâu bám rễ vào trong xã hội, mang đến nhiều giá trị văn hóa và đạo đức tốt đẹp, nó trở thành một nhu cầu tinh thần cho đồng bào dân tộc Chăm tại đây. Do vậy, việc đảm bảo các hoạt động sinh hoạt tôn giáo bình thường và phát huy vai trò tích cực của Islam có ý nghĩa quan trọng trong quá trình phát huy sức mạnh đại đoàn kết toàn dân tộc, phục vụ nhiệm vụ xây dựng và bảo vệ Tổ quốc hiện nay. Để phát huy vai trò của Islam trong xã hội Chăm tại An Giang hiện nay, cần thực hiện tốt một số giải pháp cơ bản sau:

Một là, chính quyền địa phương cần thường xuyên quan tâm giúp đỡ, động viên, khuyến khích các chức sắc, tín đồ tôn giáo sống "tốt đời, đẹp đạo", cống hiến tài năng, trí tuệ cho sự nghiệp xây dựng và bảo vệ Tổ quốc. Có kế hoạch bảo tồn, khai thác và phát huy vốn văn hoá dân tộc Chăm, trùng tu các Thánh đường, nhất là một số Thánh đường đang ở trong tình trạng hư hỏng; khôi phục một số trung tâm văn hoá tiêu biểu của đồng bào Chăm. Khuyến khích phong trào văn nghệ quần chúng nhất là vào những dịp lễ lớn, giao lưu văn hóa, văn nghệ giữa dân tộc Chăm và các dân tộc khác nhằm làm tăng tình đoàn kết lẫn nhau.

Mặt khác, có chính sách phát triển các thành phần kinh tế người Chăm, đặc biệt là kinh tế hộ gia đình, chú trọng phát triển và chuyển giao công nghệ mới cho ngành dệt, đánh bắt cá, chăn nuôi bò, dê,... Hiện nay, làng du lịch văn hoá Chăm tại xã Châu Phong, thị xã Tân Châu đã được thành lập, do đó, nếu biết kết hợp yếu tố

2 - *Sở Văn hóa, Thể thao và Du lịch tỉnh An Giang (2014), Quy hoạch tổng thể phát triển ngành du lịch An Giang giai đoạn từ năm 2014 đến năm 2020, tầm nhìn đến năm 2030, tr.71*

lịch sử, đặc điểm truyền thống bản sắc văn hoá Chăm đậm nét sẽ tạo nên một điểm du lịch hấp dẫn, mở ra nhiều triển vọng cho người lao động, tìm được thị trường tiêu thụ cho sản phẩm thủ công. Tuy nhiên, thực tế hiện nay làng du lịch này chưa thật sự phát huy hết giá trị của nó. Thiết nghĩ, chính quyền các cấp cần có kế hoạch chỉ đạo kịp thời để hoàn chỉnh làng du lịch văn hoá Chăm đi vào hoạt động có hiệu quả hơn nhằm phát huy và giữ gìn bản sắc văn hóa của cộng đồng Chăm trước tác động của xã hội hiện đại.

Hai là, Ban đại diện cộng đồng Islam tại Tỉnh cần nâng cao trách nhiệm của mình trong việc chăm lo đời sống cho các tín đồ. Các thành viên trong Ban đại diện cần thực hiện tốt bốn phân trách nhiệm của mình, giữ gìn phẩm chất danh dự, quan tâm đến đời sống của người dân. Ngoài ra, đây cũng là nơi đặt mối quan hệ quốc tế với các tổ chức Islam trên thế giới trong việc thúc đẩy đào tạo trí thức, nhận học bổng tài trợ, tổ chức cho tín đồ đi hành hương ở Mecca. Chính vì vậy, đòi hỏi các hoạt động của Ban đại diện cần tuân thủ đúng pháp luật trong quan hệ quốc tế với các tổ chức tôn giáo trên thế giới, việc xuất nhập cảnh vì lý do tôn giáo cũng cần tuân theo quy định của Nhà nước và có sự chấp thuận của chính quyền địa phương. Các nguồn viện trợ từ nước ngoài cũng phải công khai, minh bạch và có sự giám sát của các cơ quan có thẩm quyền.

Ba là, các cấp ủy đảng, chính quyền, tổ chức đoàn thể địa phương tuyên truyền giáo dục vận động bà con nắm vững chính sách tôn giáo và chính sách đại đoàn kết dân tộc, cảnh giác trước âm mưu, thủ đoạn của các thế lực thù địch lợi dụng tôn giáo để gây mất đoàn kết nội bộ, làm suy yếu thế và lực của đất nước. Bản thân người Chăm cần khắc phục tâm lý ỷ lại vào Nhà nước, tư tưởng mặc cảm, tự ti dân tộc để sống hoà nhập vào cộng đồng và xã hội; nâng cao ý thức tự lực, tự cường, chủ động phát huy khai thác

tiềm năng, lợi thế địa phương để phát triển kinh tế - xã hội.

Bốn là, cần quan tâm hơn nữa, đối với công tác giáo dục tiếng Việt cho con em người Chăm. Thực tế cho thấy, trẻ em Chăm tại đây còn tình trạng “mù tiếng Việt” do các em tiếp xúc với tiếng Chăm và học tiếng Ả Rập ngay từ buổi đầu, do vậy quá trình học tập tiếng Việt của các em gặp nhiều khó khăn. Xét về lâu dài, điều này ảnh hưởng không nhỏ đến việc triển khai các chủ trương, chính sách của Đảng, Nhà nước cũng như vận động các phong trào tại địa phương. Cho nên, việc xây dựng ngôi trường nội trú cho học sinh dân tộc Chăm là cần thiết tại nơi có giao thông thuận lợi tập trung đông đồng bào Chăm sinh sống để nâng cao hoạt động giáo dục tiếng Việt cho các em. ☒

Tài liệu tham khảo:

1. Ban Đại diện cộng đồng Hồi giáo TP.HCM (2000), *Kinh Qur'an*, Nxb. Tôn giáo, Hà Nội.
2. Nguyễn Mạnh Cường (2010), *Văn hóa lối sống của người theo Hồi giáo*, Nxb. Văn hóa – Thông tin và Viện Văn hóa, Hà Nội.
3. Đảng Cộng sản Việt Nam (2003), *Văn kiện Hội nghị lần thứ bảy BCH Trung ương khóa IX*, Nxb. Chính trị quốc gia, Hà Nội.
4. Đảng Cộng sản Việt Nam (2011), *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XI*, Nxb. Chính trị quốc gia, Hà Nội.
5. Bùi Thị Kim Hậu (2016), *Vai trò của tôn giáo trong xây dựng xã hội Việt Nam hiện nay*, *Tạp chí Nghiên cứu tôn giáo*, số 1, tr. 28 -38.
6. Hồ Trọng Hoài (1995), *Vai trò xã hội của tôn giáo ở Việt Nam hiện nay – Một số vấn đề lý luận và thực tiễn*, *Luận án Phó tiến sĩ khoa học Triết học, Đại học Tổng hợp*, Hà Nội.
7. Bernard Lewis (2008), *Lịch sử Trung Đông 2000 năm trở lại đây*, Nxb. Tri thức, Hà Nội.
8. Sở Văn hóa, Thể thao và Du lịch tỉnh An Giang (2014), *Quy hoạch tổng thể phát triển ngành du lịch An Giang giai đoạn từ năm 2014 đến năm 2020, tầm nhìn đến năm 2030*.